

Werkplan

‘Samen optrekken naar een energieneutraal Molenschot’

Omschrijving: Werkplan voor uitvoering van initiatieven en projecten om stappen te maken richting een energieneutraal Molenschot.

Datum rapport: 2 mei 2019

Auteur(s): Arjan Broers / projectgroep energieneutraal Molenschot

Status: Definitief v2

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding.....	3
2 Dorpskern Molenschot voorop.....	4
2.1 Molenschot in de regionale energie en klimaat strategie	4
2.2 Keuze voor Molenschot.....	4
2.3 Dorpsontwikkelpunten Molenschot	5
2.4 Uitgangspunten	5
3 Organisatie van betrokkenheid en draagvlak.....	6
3.1 De eerste verkenningen en oprichten werkgroep	6
3.2 Aanstellen projectcoördinator	6
3.3 Naar een haalbaar organisatiemodel	6
3.4 Afstemming tussen betrokken partijen en besluitvorming	8
4 Bepalen van de nulsituatie	9
4.1 Van Nulsituatie naar transitiepaden	9
5 Planontwikkeling en de <i>menukaart energieneutraal</i>	10
5.1 De menukaart in gangen	10
5.2 De gerechten	10
5.3 Financieringsconstructies.....	11
5.4 Samengaan met andere disciplines.....	11
6 Samen aan de slag	12
6.1 Activiteiten ingericht naar de klantreis	12
6.2 Activiteiten per fase	14
6.3 Uitdagingen	15
6.4 Communicatie	15
7 Procesbewaking en bijsturing.....	17
8 Tijdsplanning	18
8.1 Planning.....	18
9 Resultaten van het project	19

1 Inleiding

Met de ondertekening van het Klimaatakkoord van Parijs en de hoofdlijnen van het landelijke Klimaatakkoord in 2018 is de noodzaak voor een energietransitie onderkend. We moeten stoppen met het gebruik van aardgas voor de verwarming van onze woningen en voor het koken. Met de problemen die ontstonden door de gaswinning in Groningen werd deze noodzaak nog groter. In Nederland zijn vrijwel alle woningen aangesloten op het aardgasnet. De uitdaging om alle woningen van het aardgas af te krijgen is een omvangrijke, complexe en dure, maar geen onmogelijke operatie. Elke gemeente in Nederland is verplicht uiterlijk in 2021 een plan te maken voor transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving. De gemeente Gilze en Rijen ontwikkelt dit zogeheten warmteplan op wijkniveau.

Ook regio Hart van Brabant heeft de ambitie naar energieneutraliteit onderschreven. In de Regionale Energie Strategie (juli 2017) is deze opgave nogmaals bevestigd en als doelstelling neergezet. In de hele regio zijn reeds initiatieven gestart om de beweging naar energieneutrale woningomgevingen te maken. Technisch is de transitie mogelijk, maar het meest ingewikkelde is het verleiden van de woningeigenaar om zijn woning energieneutraal te maken. Om de bestaande woningvoorraad energieneutraal te krijgen zijn woningeigenaren de belangrijkste stakeholders. Zonder de medewerking van woningeigenaren is de weg naar aardgasvrij een doodlopend spoor.

De relevantie van het in beweging brengen van de woningeigenaren wordt ook op Europees niveau gevoeld. Het (Europese) project SMILE moet bewezen aanpakken en kansen opleveren waarmee wijken de transitie naar energieneutraal (van het aardgas af) kunnen doorlopen. Hierin is de sociaal / maatschappelijke component essentieel. Om dit te realiseren worden in Hart van Brabant 10 wijken als experimenteer/voorbeeld wijken geselecteerd. Dit zijn wijken die verschillend zijn qua leeftijdsopbouw, leeftijd van de woningen, aard woningen en cohesie in de wijk. De gemeente Gilze en Rijen participeert in dit project en heeft de bewonersgroep van Molenschot bereid gevonden om als eerste 'wijk' de weg naar energieneutraal af te leggen. Molenschot heeft als dorpskern eigen ambities, die goed samen kunnen gaan met het streven naar energieneutraal.

In Molenschot zal samen met de bewoners en de verschillende samenwerkende partijen een aanpak opgezet worden naar een aardgasvrije dorpskern. De aanpak komt bottom-up tot stand en is ontwikkeld door en voor inwoners van Molenschot. De ambitie is om in de periode tot en met juni 2020 voor Molenschot zicht hebben op hoe en op welke termijn de omslag naar aardgasloze warmtevoorziening kan plaatsvinden. Aan het einde van de periode zijn tevens de eerste stappen naar een energieneutrale dorpskern gezet. Dit is een voorbeeld voor de warmteplannen die Gemeente Gilze en Rijen maakt voor de overige wijken.

2 Dorpskern Molenschot voorop

2.1 Molenschot in de regionale energie en klimaat strategie

Vanuit het Klimaatakkoord vloeit de verplichting voort om een regionale energiestrategie op te stellen. Dit is een instrument om gezamenlijk te komen tot keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie infrastructuur. In regio Hart van Brabant wordt daar het onderwerp klimaat aan toegevoegd, resulterend in een **regionale energie- en klimaatstrategie** (REKS).

Daarnaast hebben gemeenten vanuit het Rijk de verplichting om een **warmte-transitieplan** op te stellen. Vóór 2021 moeten alle Nederlandse gemeenten een warmte-transitieplan hebben. Dit plan beschrijft de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving. In Gilze en Rijen wordt vanuit dit plan afstemming en samenwerking gezocht met alle wijken. Per wijk maken we een wijkplan warmte die eind 2020 door de raad vastgesteld moet worden. De gemeente Gilze en Rijen is op dit moment bezig met de eerste inventarisaties om dit plan op te stellen. Het SMILE project loopt parallel met deze exercitie en zal de basis vormen voor het warmte-transitieplan van Molenschot.

Het warmte-transitieplan voor Gilze en Rijen geeft straks antwoord op de volgende vragen:

1. Welke potentiële energiebronnen zijn een alternatief voor aardgas?
2. Welke warmtebron is voor welke wijk het meest geschikt? (keuzen: all electric, warmtenetwerk en hybride systeem met elektrisch i.c.m. groen gas)
3. Welke wijk gaan we op welke manier en in welke periode aansluiten om in 2030 aardgasvrij te zijn?

2.2 Keuze voor Molenschot

De keuze om dorpskern Molenschot binnen gemeente Gilze en Rijen voorop te laten lopen in het proces naar aardgasvrij lag voor de hand. De dorpskern is goed af te bakenen en de sociale cohesie en de 'ons kent ons' mentaliteit zorgden reeds voor meerdere geslaagde projecten. Een recent voorbeeld hiervan is het project Midden-Brabant Glas, waarbinnen een coöperatie is opgericht die er ook voor gezorgd heeft dat er glasvezel in het (buitengebied) Molenschot is aangelegd. Naast de sociale cohesie is de diversiteit aan woningen en boerderijen en de leeftijdssamenstelling van de bewoners in een relatief kleine hechte gemeenschap een interessante factor. Binnen dit kader is de wens om tot hoge leeftijd in Molenschot te kunnen blijven wonen groot. De levensloopbestendigheid van woningen is dus belangrijk. Dit aspect zal, voor zover er raakvlakken zijn, meegenomen worden in het SMILE project. Tot slot is de gemeente Gilze en Rijen bezig met het ontwikkelen van een dorpsvisie voor Molenschot, dit in aanloop naar de ontwikkeling naar een eventueel omgevingsplan¹.

In een breder kader is de lering die getrokken wordt uit het project in Molenschot ook interessant voor gelijksoortige dorpskernen in de provincie.

---

¹ Het Rijk werkt momenteel aan de Omgevingswet die waarschijnlijk op 1 januari 2021 in werking treedt. De reikwijdte van het omgevingsplan is breder dan die van het bestemmingsplan. Met het omgevingsplan kunnen regels worden gesteld voor alle activiteiten die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Dit begrip omvat alles wat de kwaliteit van de fysieke leefomgeving bepaalt. Dus ook aspecten als duurzaamheid, gezondheid, welstand, landschap, milieu, veiligheid en cultureel erfgoed. Met een omgevingsplan kan beter worden ingespeeld op actuele maatschappelijke vraagstukken in een gebied, zoals krimp en vergrijzing, omdat het de bredere sociaaleconomische doelstellingen verbindt aan de fysieke leefomgeving.

2.3 Dorpsontwikkelplan Molenschot

STIP OP DE HORIZON voor Molenschot

In 2009 is een dorpsontwikkelplan (iDop) opgesteld, naar aanleiding hiervan zijn een aantal projecten in gang gezet, waaronder de ontwikkeling van een MFA (De Molenwiek). Ook is de organisatie van Stichting Dorpsbelang met verschillende werkgroepen versterkt. Na het iDop is een memo verschenen met de titel 'Stip op de horizon' hierin zijn ambities verwoord voor Molenschot.

1. De eerste ambitie: 'Ons groene dorp'
Groener worden, maar daarbij vooral het groen socialer maken. De sociale functie van het groen, het samen ontwikkelen, beheren en gebruiken van het groen. Een aantal van de ideeën zijn b.v. een buurtmoestuin, speelbos, buurtboomgaard, schooltuin, struinpaden.
2. De tweede ambitie: 'Molenschot energieneutraal'.
Op de schaal van Molenschot, de kansen van het buitengebied (zonnepanelen), de (groene) mentaliteit en het organiserend vermogen van de bewoners vormen sterke uitgangspunten om gezamenlijk sterk te verduurzamen
3. De derde ambitie: Het neerzetten van een professionele organisatie rond voorzieningen en activiteiten, gericht op continuïteit.
Alle initiatieven drijven op enthousiasme en persoonlijk engagement. Met de veranderende bevolking en telkens veranderende wensen is er ook behoefte aan een verdere professionalisering.
4. De vierde ambitie is: Proeftuin te zijn voor technologische oplossingen
Technologie biedt steeds nieuwe kansen om de uitdagingen van het leven in een dorp aan te pakken, zeker als je ouder wordt. De zelfrijdende auto, aankopen via internet, rechtstreekse routes voor de e-bike, allerlei zorgvoorzieningen in huis. Het kan het leven in Molenschot, zeker als je meer zorg nodig hebt, enorm veraangenamen. En dat kan Molenschot niet snel genoeg gaan.

Centraal in de ambities uit de memo 'Stip aan de horizon' staat het organiserend vermogen. De sociale cohesie en het organiserend vermogen in het dorp zijn sterk en vormen dan ook de drijvende kracht achter het halen van de ambities.

2.4 Uitgangspunten

In de startbijeenkomst (18 augustus 2018) voor het SMILE project zijn een aantal uitgangspunten benoemd die we willen bewaken in de verdere loop van het project.

1. We wekken de energie lokaal op. Zijn alle opties in Molenschot gebruikt, dan gaan we binnen de gemeentegrenzen kijken.
2. De stappen die we zetten zijn realistisch. Kleine haalbare stappen met een resultaat op korte termijn hebben de voorkeur boven grotere stappen met een langere doorlooptijd.
3. Het moet haalbaar zijn. Energie besparen moet haalbaar zijn en op een acceptabele termijn in de portemonnee te merken zijn. In het project gaan we op zoek naar subsidies en andere maatregelen.
4. Iedereen moet mee kunnen doen. Ook voor mensen met een kleine beurs moet energiebesparing mogelijk zijn. Daarnaast kunnen we door verschillende communicatiemethoden ook iedereen bereiken.

3 Organisatie van betrokkenheid en draagvlak

Mensen enthousiast maken over energiebesparing blijft een lastige opgave. We weten inmiddels dat een persoonlijke, buurtgerichte aanpak meer resultaat oplevert, maar ook veel inzet en een lange adem vraagt. Ook voor Molenschot geldt dat de grootste uitdaging om de dorpskern energieneutraal te krijgen, ligt in het in beweging brengen van de inwoners. De inwoners bewegen om duurzaamheidsmaatregelen aan de woning te treffen, vraagt om bewustwording, het creëren van betrokkenheid, vertrouwen en een gevoel van autonomie. Het project Molenschot Energieneutraal wil de gehele planontwikkeling van onderop tot stand laten komen. Betrokken dorpsbewoners zijn dus vanaf het allereerste begin essentieel voor het welslagen. We starten op met een werkgroep energieneutraal met daarin een aantal enthousiaste bewoners, zij kunnen een vliegwiel zijn voor de houding en de motivatie van andere inwoners van Molenschot.

3.1 De eerste verkenningen en oprichten werkgroep

In 2018 zijn reeds verkennende gesprekken geweest tussen de gemeente en Stichting Dorpsbelang, wat geleid heeft tot de oprichting van een 'werkgroep energieneutraal'. Aanvankelijk is gestart met zes personen, maar inmiddels bestaat de werkgroep al uit twaalf actieve inwoners van Molenschot. Allen hebben aangegeven een actieve rol te willen spelen in de transitie naar een energieneutraal Molenschot.

Midden-BrabantGlas

Deze coöperatie – met daarin actieve bewoners - heeft gezorgd voor glasvezel in buitengebieden, waaronder Molenschot. Gezien de raakvlakken liggen met infrastructuur en sociale cohesie zou de reeds opgebouwde kennis en ervaring binnen dit project bruikbaar kunnen zijn voor de weg naar aardgasvrij.

3.2 Aanstellen projectcoördinator

Voor begeleiding en sturing van de activiteiten van de werkgroep en de planontwikkeling is een projectcoördinator aangesteld in naam van Arjan Broers uit Rijen. Voor zijn werk geeft hij energieadvies aan de zakelijke markt, vanuit het bedrijf Senergy. Zijn rol is vooral coördinerend richting de werkgroep en alle andere betrokken partijen. Daarnaast stuurt hij op het uitvoeren van dit werkplan en bewaakt hij de voortgang.

Op het inhoudelijke vlak, dus bijvoorbeeld het organiseren van kennissessies rondom een thema, zal Arjan worden ondersteund door Energie Gilze Rijen. Energie Gilze Rijen is een energiecoöperatie met als doel actief een bijdrage te leveren aan een klimaatneutraal, duurzaam en energieonafhankelijk Gilze en Rijen. De organisatie heeft bijna 200 leden binnen de gemeentegrenzen, waaronder ook in Molenschot. Een groep actieve leden vormt het dagelijks bestuur, zij zijn ook verantwoordelijk voor het uitrollen van activiteiten.

3.3 Naar een haalbaar organisatiemodel

Een goede organisatiestructuur is onontbeerlijk voor het welslagen van een gedragen projectplan. In de bottum-up strategie die voor Molenschot is gekozen, willen we ook samen komen tot een werkbaar organisatiemodel.

Gemeente Gilze en Rijen en regio Hart van Brabant

Het project SMILE wordt gefaciliteerd en aangestuurd door regio Hart van Brabant en Gemeente Gilze en Rijen. Gemeente Gilze en Rijen is tevens belanghebbende voor wat betreft de resultaten van het project, die zijn input voor het warmteplan van de gemeente. Er wordt verantwoording afgelegd naar de gemeente en regio met betrekking tot inhoud en voortgang van het project. Het maken van

een wijk-warmteplan behoort niet in het SMILE project maar wordt hier wel in verweven. Op deze manier voorkomen we dat Molenschotters tweemaal voor dezelfde vragen over energie benaderd worden. De gemeente zorgt voor het opstellen van wijkwarmteplannen en stemt dit af met de projectleider van SMILE Molenschot.

De projectgroep

Het centrale orgaan van dit project zijn enthousiaste bewoners van Molenschot (de werkgroep energieneutraal, eventueel aangevuld met anderen) in samenwerking met de projectcoördinator. Deze worden samen de projectgroep genoemd. De projectcoördinator brengt de nul-situatie in kaart en zet samen met de werkgroep de lijnen uit. Daarnaast zorgt hij voor contact met externe partijen, begeleidt de activiteiten en koppelt resultaten en planning terug aan de Gemeente en regio HvB. Het uitvoeren van activiteiten en organiseren van projecten wordt door de projectgroep gedaan. Voor maatregelen of onderzoeken kunnen ook externe partijen aangetrokken worden. Daarbij wordt zoveel mogelijk gekeken naar bedrijven in de omgeving, bij voorkeur uit het eigen dorp of gemeente.

Energie Gilze Rijen (EGR)

De projectgroep wordt verder ondersteund door Energie Gilze Rijen, waarbij gebruik gemaakt wordt van het netwerk van EGR (leden/bewoners & bedrijven) en hun kennis en ervaring met verduurzaming binnen de gemeente. Vanwege hun betrokkenheid en de overlap met hun eigen doelstellingen wordt dit 'interne' ondersteuning genoemd.

Buurkracht

De organisatie Buurkracht van netwerkbedrijf Enexis heeft veel expertise op het gebied van bewonerscommunicatie rondom verduurzaming. Zij benaderen bewoners en brengen ze bij elkaar om samen de energietransitie tot stand te brengen. Hun slogan is: "het is leuk en levert geld op." Bewoners gaan in gesprek met Buurkracht om te ontdekken welke besparingen mogelijk zijn. Ook is er aandacht voor een eventuele rol of bijdrage in het project.

Energieloket

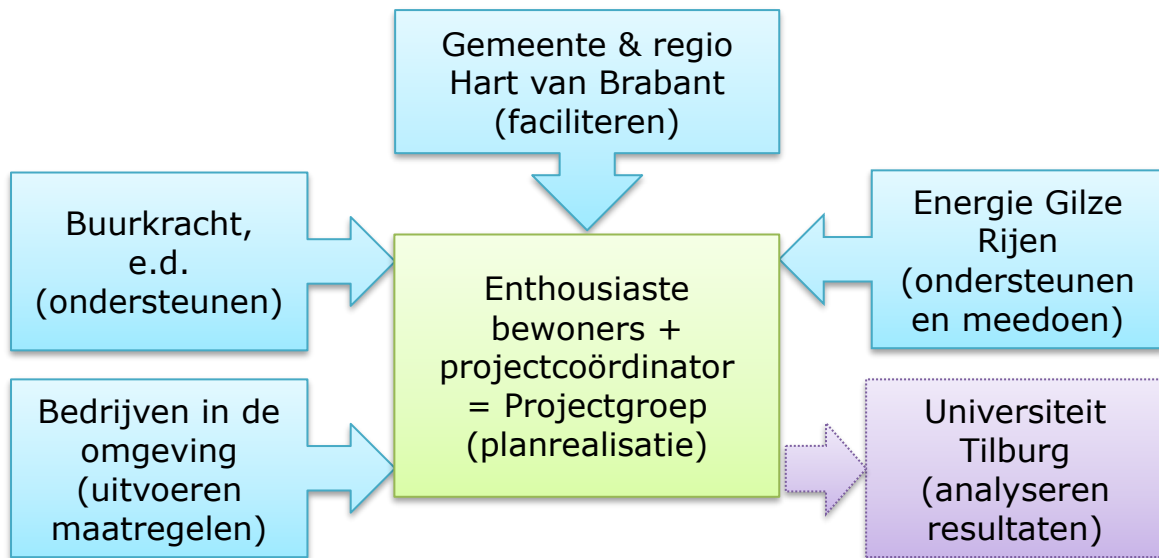
Met behulp van een energieloket kunnen de bewoners van Molenschot meer inzicht krijgen in de mogelijkheden van hun woning. Gemeente Gilze en Rijen is bezig om een loket in te richten. Te denken valt aan de huisscan van GreenHome, die vooral gericht is op bewustzijn vergroten. De Huisscan is een tool die woningeigenaren snel helpt inzicht te krijgen waarin zij het beste kunnen besparen. Ook zie je welke duurzame maatregelen geschikt zijn en hoeveel je dat oplevert.

HIER klimaatbureau

Een andere mogelijkheid voor externe hulp bij beter inzicht en bewustworden, is het HIER klimaatbureau. Deze organisatie helpt gemeenten met de communicatie richting bewoners over wonen zonder aardgas. Het bestaat uit een online platform, waarbij op een laagdrempelige manier geïnformeerd wordt over aardgasvrij wonen.

Universiteit van Tilburg (UvT)

De rode draad in de uitvoer van 10 SMILE projecten in Regio Hart van Brabant is het onderzoek vanuit de UvT. In dat onderzoek worden analyses gemaakt over haalbaarheid en resultaten van verschillende aanpakken in verschillende wijken. De procesgang en resultaten van SMILE Molenschot zullen dus in het onderzoek van de UvT gebruikt worden om regio breed conclusies te trekken uit het volledige SMILE project.

Figuur 1 Organisatiemodel SMILE Molenschot

3.4 Afstemming tussen betrokken partijen en besluitvorming

Het projectteam draagt er zorg voor uitvoering van het projectplan binnen Molenschot en heeft hierover proactief contact met de gemeente / de regio. Deze kan eventueel bijsturen. Het projectteam is verantwoordelijk voor het aanjagen van de achterban. Het werkplan voor Molenschot Energieneutraal zal periodiek aangescherpt worden.

4 Bepalen van de nulsituatie

Om een goed beeld te krijgen van de opgave is het belangrijk om de een wijkanalyse te doen. Zo bepalen we ons vertrekpunt, ofwel de nulsituatie. Gegevens die hierbij van belang zijn:

1. *De kenmerken van de bebouwing en huur/koop verhoudingen*
Deze kenmerken worden verzameld door de universiteit van Tilburg.
2. *Huidig energieverbruik*
Deze kenmerken worden verzameld door de universiteit van Tilburg.
3. *Demografische opbouw Molenschot en sociaaleconomische situatie*
Deze kenmerken worden verzameld door de universiteit van Tilburg.
4. *De sociale structuur en in de wijk: bestaande partijen en personen die een rol kunnen spelen*
Hiervan is reeds een goed beeld. Hiervan zijn gegevens opgenomen in dit werkplan.
5. *Actualiteiten*
Wat gebeurt er op dit moment en in de nabije toekomst, waar houden bewoners zich mee bezig, hoe is het bewustzijn rondom aardgasvrij op dit moment? Kortom; waarop kunnen we aanhaken?
6. *Duurzame warmteopties en andere vormen van collectieve energievoorziening*
Bijv. restwarmte, samenwerking met agrariërs of gebruik maken van de vliegbasis

4.1 Van Nulsituatie naar transitiepaden

Wanneer de nulsituatie in kaart is gebracht, kunnen de transitiepaden ontwikkeld worden. Hierin is plaats voor de 'wat' en 'hoe' op de weg naar een energieneutraal Molenschot. Om die transitiepaden vorm en inhoud te geven wordt gebruik gemaakt van een *menukaart energieneutraal* en een *ontwikkelplan*. Op de menukaart komt te staan *wat* we gaan doen en in het ontwikkelplan *hoe* we dat gaan doen.

5 Planontwikkeling en de *menukaart energieneutraal*

Uiteindelijk moet de beweging die in gang is gezet, worden omgezet in het treffen van duurzaamheidsmaatregelen op weg naar energieneutraal. Hierin is een aantrekkelijk aanbod voor de inwoners van Molenschot cruciaal. Het aanbod wordt van onderop ontwikkeld en om gewenste keuzevrijheid te behouden, zal een ‘menukaart energieneutraal’ ontwikkeld worden. Hierin staan de maatregelen waaruit een bewoner keuzes kan maken, ofwel de gerechten. De bewoner kan binnen de geschetste kaders kiezen wat, op dat moment, het beste bij hem past. Elke gerecht levert een bijdrage aan het energieneutraal maken van zijn/haar woning en de wijk. In de gerechten worden ook relaties gelegd met andere woonwensen, zoals bijvoorbeeld levensloopbestendigheid, en verhoging van het woon-/leefcomfort. En daarnaast is er aandacht voor financieringsconstructies.

5.1 De menukaart in gangen

De menukaart worden ingedeeld in 3 categorieën, een 3-gangenmenu dus. Om het proces van verduurzaming zo efficiënt mogelijk te laten verlopen, dient men zo veel mogelijk vast te houden aan de volgorde van de stappen. Dus te beginnen bij het voorgerecht, dan het hoofdgerecht, en te eindigen met het nagerecht.

1. *Het voorgerecht: energie besparen*

Dit kun je doen door gedragsmaatregelen toe te passen (zoals de verwarming een graadje lager zetten). Veel belangrijker dan dat is je huis (beter) te isoleren. Een zeer goed geïsoleerd huis verbruikt veel minder energie voor verwarming dan een slecht geïsoleerd huis. Wonen zonder aardgas kan meestal niet zonder eerst energie te besparen.

2. *Het hoofdgerecht: duurzame energie opwekken (en opslaan)*

Een alom bekende manier om zelf energie op te wekken is het plaatsen van zonnepanelen op je dak. Daarnaast zijn er minder bekende manieren zoals een windturbine voor thuis of een micro warmtekrachtkoppeling. Ook is het mogelijk om samen energie op te wekken, bijvoorbeeld door zonneparken of windparken, of zonnepanelen op daken van scholen of bedrijven. Hiertoe wordt meestal een coöperatie opgericht.

3. *Het nagerecht: van het aardgas af*

In de laatste stap wordt het gebruik van aardgas afgebouwd naar nul. Dat kan grofweg op drie manieren:

- *Via een warmtenet.* In duurzame warmtenetten wordt aardwarmte of restwarmte gebruikt, bijvoorbeeld van een elektriciteitscentrale, fabriek of datacenter. Als de warmtebron duurzaam is, levert een warmtenet veel klimaatwinst op.
- *All-electric.* Het is, onder bepaalde voorwaarden, meestal mogelijk om een huis volledig op elektriciteit te verwarmen; het huis is dan all-electric. In bijna alle gevallen wordt dan een warmtepomp gebruikt, maar er zijn ook toepassingen met elektrische ketels en/of infrarood panelen mogelijk.
- *Hernieuwbaar gas.* Hernieuwbaar gas is gas dat ontstaat na de vergisting van organische stoffen of soms ook door elektrolyse uit waterstof.

5.2 De gerechten

Hieronder is per categorie een opsomming van onderwerpen gemaakt die door de werkgroep als interessant aangemerkt zijn. De onderwerpen dienen verder uitgewerkt te worden om tot een goede menukaart energieneutraal te komen.

Energie besparen:

- LED verlichting
- Isolatie & kierdichting

- Gedragsmaatregelen

Duurzame energie (opwekken en opslaan):

- Zonneboilers
- Gebiedsmaatregelen, al dan niet via de postcoderoosregeling
- Buurtaccu
- Zonnepanelen i.c.m. waterstof (opslag)
- Energieopslag middels waterkolom

Gasloos maken:

- Warmtepompen
- Biogas, houtpellet, houtstookinstallatie (i.c.m. snoeihout)
- Aardwarmte

Lokaal duurzame energie afnemen:

Soms wordt lokaal duurzame energie opgewekt die je ook lokaal kunt afnemen. Hiermee stimuleer je de lokale transitie, wat uiteindelijk ook bijdraagt aan een energieneutrale gemeente. Energie Gilze Rijen heeft er in samenwerking met *OM | nieuwe energie* (energiemaatschappij) enkele jaren geleden al voor gezorgd dat dit mogelijk is. Energie die opgewekt wordt door zonnepanelen op daken van boeren in de omgeving wordt aangeboden aan alle inwoners van gemeente Gilze en Rijen. Dit project loopt nog steeds, er sluiten zich nog steeds boeren en burgers aan voor deelname.

5.3 Financieringsconstructies

De menukaart energieneutraal is niet compleet zonder financieringsconstructies. Om de energietransitie te stimuleren heeft de overheid allerlei regelingen opgezet ter ondersteuning van initiatieven. Interessante regelingen voor dit project in Molenschot zijn:

- Investeringssubsidie duurzame energie particulieren
- Energiebespaarlening van het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF)
- Duurzame Monumenten Lening
- Investeringssubsidie duurzame energie ISDE bedrijven
- Duurzaamheidslening gemeente Gilze en Rijen
- Stimuleringsregeling NOM woning van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn)

Ook zijn er allerlei banken die aantrekkelijke leningen aanbieden als het gaat om duurzame maatregelen.

5.4 Samengaan met andere disciplines

Het is belangrijk om te bekijken wat we nog meer willen bereiken in Molenschot. Willen we bijvoorbeeld een groenere leefomgeving? Willen we ervoor zorgen dat ouderen in de gemeenschap langer thuis kunnen blijven wonen? Het is goed om deze woonwensen mee te nemen in catalogus. Een groendak is bijvoorbeeld energiebesparend maar helpt ook de omgeving te vergroenen.

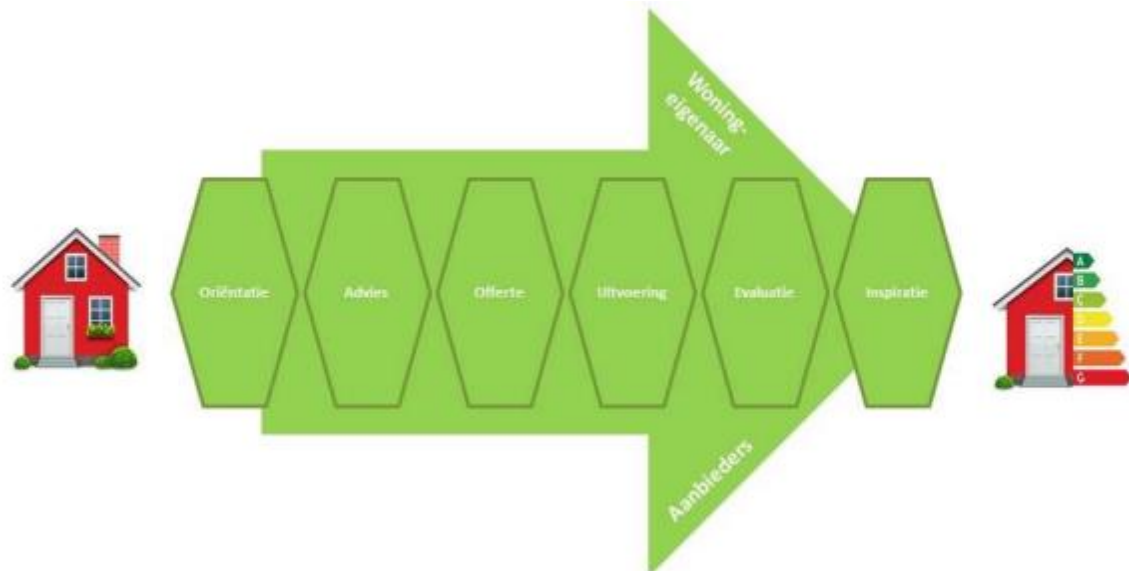
6 Samen aan de slag

Gesprekken met de werkgroep en de eerste brainstormsessie leveren een duidelijke rode draad: de nadruk ligt op het financiële aspect (betaalbaarheid en rendement). Kortom: wat levert het mij als huiseigenaar op? Daarnaast was een belangrijk punt het bewustwordingsproces. Oftewel, hoe bereik ik mensen en hoe krijg ik ze in beweging.

In dit hoofdstuk beschrijven we de SMILE activiteiten volgens een stappenplan.

6.1 Activiteiten ingericht naar de klantreis

Een centraal begrip binnen de bewonersgerichte aanpakken naar een energieneutrale wijk is de 'klantreis': het (emotionele) besluitvormingstraject van bewoners, waarop je als projectorganisatie gericht kunt aangrijpen met je dienstverlening. Dit, zodat woningeigenaren beter gestimuleerd en ondersteund worden naar een energiezuinige woning.

Bron: 'Samen op reis naar een energiezuinige woning' Wageningen University and Research

Oriëntatie

De oriëntatiefase bestaat uit bewustwording en geïnspireerd raken over energiebesparing. De woningeigenaar raakt bekend met zijn eigen energieverbruik en de verschillende mogelijkheden voor energiebesparing. Ook komt er inzicht in de mogelijkheden voor energiemaatregelen. Goede ervaringen en enthousiasme van naasten werken ook motiverend en aanstekelijk. Als de bewoner mee wil doen krijgt hij een knipkaart om de klantreis te doorlopen. Na iedere halte knipt de energieconductor de kaart af.

Voorbeelden van 'tools' die we in kunnen zetten in deze fase zijn:

- Warmtescans
- Slimme meter, meten is weten
- Benchmark energieverbruik Molenschot
- Subsidiemogelijkheden
- CO₂ footprint inzichtelijk maken

Warmtescans

Als onderdeel van het project worden warmtescans ingezet, wat vooral werkt op het gebied van bewustwording. Warmtescans zijn scans die werken met infrarood en die inzicht geven in de warmte-uitstraling van een woning. Na de scan hebben bewoners een beeld (foto) waarop te zien is waar de woning warmte 'lekt'. Op die manier krijgt een bewoner ook een idee met welke maatregelen hij het beste kan starten: isoleren of het dichtens van kieren.

Advies

Als de woningeigenaar door stap 1 nieuwsgierig is geworden, dan is de volgende stap een analyse en advies voor de mogelijkheden van energiemaatregelen (besparing, opwekking en gasloos). De meeste mensen gaan in deze fase advies inwinnen via internet, gemeenten, bedrijven, energiecoöperaties maar zeker ook bij vrienden, familie en burens. In deze fase kunnen de energiecoaches worden ingezet. Onze menukaart energieneutraal is een belangrijk instrument in deze fase. Aan het einde van deze fase weet de bewoner welke maatregelen zij kan nemen om de woning te verduurzamen.

Warmtescan plus

Energie Gilze Rijen voert ook warmtescans uit, waarbij tevens een advies gegeven wordt: de warmtescan plus. Hierbij wordt niet alleen een beeld gevormd van de mogelijke warmtelekken, maar wordt ook geadviseerd welke maatregelen genomen kunnen worden om de woning te verbeteren. Dat doen zij voor zowel de bouwkundige maatregelen (isolatie, kierdichting, e.d.) als voor verlichting, verwarming, ventilatie en warmtapwater.

Begeleiding

Vanuit de werkgroep en EGR worden bewoners begeleid met het uit laten voeren van maatregelen. Dit bestaat uit 3 deelfases:

1. Offerte:

Tijdens de offertefase weet de bewoner welke (set van) maatregelen hij/zij wil nemen. Er worden (verschillende) offertes opgevraagd. De energiecoaches kunnen hulp bieden bij het aanvragen van offertes, of het maken van een keuze. Aan het einde van deze fase besluit de bewoner of en door welke partij de maatregel uitgevoerd zal worden. Indien met Buurkracht gewerkt wordt, kan een collectief inkooptraject gestart worden, waarbij een offerte gevraagd wordt voor meerdere woningen en eigenaars.

2. Uitvoering:

De keuze voor de energiebesparende maatregel en de uitvoerende partij is gemaakt: de uitvoering (installatie of bouw) kan beginnen. De ervaring van de bewoner met de uitvoerende partij (zoals overlast en het nakomen van afspraken) bepaalt in deze fase in grote mate de tevredenheid van de klant.

3. Nazorg:

De energiebesparende maatregel is genomen en uitgevoerd. De bewoner kan nu ervaren/controleren wat het effect van de maatregel is. Is de klant tevreden en voldoet de genomen maatregel aan de verwachtingen? Bij Buurkracht, bijvoorbeeld, kunnen bewoners op hun persoonlijke pagina het effect van de maatregel volgen in hun energieverbruiksgrafieken. Als de klant tevreden is, wordt de klant eerder loyaal en is de kans groter dat er nog een maatregel wordt genomen. In deze fase worden ook de energiecoaches ingezet.

Inspiratie

Een tevreden klant is een loyale klant. Maar wat wellicht nog belangrijker is: een enthousiaste klant is een ambassadeur voor een maatregel. Buurkracht viert de resultaten behaald door de buurt publiekelijk via posters, en resultatenflyers. Maar ook kunnen we vanuit de projectgroep

ruchtbaarheid geven aan (kleine) successen, door middel van social-media, de website en via het buurtcentrum.

Vertrouwen

Vertrouwen is een sleutelwoord in het nemen van stappen in de klantreis. Hier werken we aan door veel persoonlijk contact, het inzetten van mensen uit de buurt (peer to peer) en de inzet van EGR (en hun ervaringen met bedrijven).

6.2 Activiteiten per fase

De te ondernemen activiteiten zijn gecategoriseerd naar fase in de klantreis. Vooral voor de eerste fase worden veel activiteiten gestart. Dit om een zo groot mogelijk bereik te genereren.

Oriënteren

- Werkgroep de wijk in, om bewoners te enthousiasmeren. Eventueel aanvullend folders uitdelen met oproep om mee te doen.
- Bezoekers van MFA de Molenwiek aanspreken, en/of wijzen op het thema.
- Aansluiten bij buurt- of dorpsactiviteiten, zoals de jaarmarkt, kerstmarkt, carnaval (een duurzaam carnavalesmotto heeft het voor 2020 helaas niet gered), en meer.
- Voorbeeldwoning (huis van de toekomst) gebruiken ter inspiratie
- Voorlichtingsavonden organiseren, bijvoorbeeld rond een thema. Daarbij kunnen installateurs of specialisten uitgenodigd worden om toelichting te geven.
- Warmtescan / slimme meter
- 'Duurzame safari' bustour

Adviseren:

- Inzet Energie Gilze Rijen voor advies en ondersteuning
- Gebruik van de GreenHome tool om maatregelen in kaart te brengen
- Inzet lokale energiecoaches of mensen met specifieke kennis van bepaalde producten of technieken
- Het gebruik van de menukaart

Offerte, uitvoering en nazorg:

- Ondersteuning door Energie Gilze Rijen
- Ondersteuning door burens of mededorpsbewoners
- Uitvoering door (lokale) bedrijven. Dit valt buiten de reikwijdte van het project.
- Product en procesevaluatie door energiecoaches

Inspiratie

- Communiceren over tevreden woningeigenaren
- Voorbeeldwoningen openstellen (Open huizenroute)
- 'Huis van de toekomst' inrichten (of uitzoeken)

6.1.1. Randvoorwaardelijke activiteiten

Om de woningeigenaar de juiste ondersteuning te kunnen bieden zijn een aantal aanvullende activiteiten noodzakelijk. Deze activiteiten zullen zo snel mogelijk plaatsvinden en zijn afgerond voordat de informatieavonden plaats vinden.

1. Bepalen inzet Buurtkracht en energieloket
2. Het opleiden van energiecoaches
3. Het (verder) ontwikkelen van de menukaart energieneutraal

4. Aanvullende mogelijkheden onderzoeken, bijvoorbeeld voor collectieve inkoop / gezamenlijk aanbod van bedrijven
5. Het maken van een (gelikte) presentatie, die ingezet kan worden bij bijeenkomsten.

6.3 Uitdagingen

Uitdagingen voor het projectteam zijn:

- Hoe verlagen we de drempel voor bewoners om stappen te nemen?
- Hoe betrekken we de jongeren / senioren bij het onderwerp?
- Hoe bereiken we zoveel mogelijk mensen?
- Hoe krijgen we mensen zover om ook echt maatregelen te nemen?

6.4 Communicatie

Communicatie is een van de belangrijkste elementen van dit project. De woningeigenaar beslist uiteindelijk 100% zelf om wel of geen besparingsmaatregelen te doen. Dit betekent dat alles wat we vanuit de projectgroep doen op de juiste manier gecommuniceerd moet worden naar de eigenaar. Het draait om een persoonlijke benadering, waarbij de eigenaar vertrouwen heeft in de boodschapper. Om een gedegen communicatie op te zetten ontwikkelen we op korte termijn een communicatieplan. Dit bevat kort de doelen van die we beogen met de communicatie, de boodschap, de ontvanger(s) en de verschillende kanalen die we in gaan zetten. Hoofdbestanddeel van het plan is de communicatiekalender met daarin de communicatie uitingen over de tijd weergegeven. Gemeente Gilze en Rijen maakt een gemeente-brede kalender met alle partners. Daar kunnen evenementen van SMILE Molenschot ook op geplaatst worden.

6.4.1 Terugkerende communicatiemomenten

Nieuwsbrief

Om de betrokken inwoners 'up-to-date' en betrokken te houden, verzendt de werkgroep periodiek een nieuwsbrief. Hierin wordt aandacht besteed aan de activiteiten die vanuit de werkgroep geïnitieerd zijn en aankondiging van eventuele nieuwe projecten.

6.4.2 Incidentele communicatiemomenten

Alle activiteiten die gaan plaatsvinden, of hebben plaatsgevonden zijn momenten om te communiceren. Ook zullen er communicatie-uitingen plaatsvinden op de evenementen zelf (bewonersbijeenkomsten, stands op markten, etc.), tenslotte komen mijlpalen en succes in het nieuws. Ook is er de mogelijkheid om via één van de werkgroepleden een platte kar in het dorp weg te zetten met reclamebord. Hierop kunnen activiteiten aangekondigd worden.

6.4.3 Communicatiekanalen

De communicatiekanalen die we gaan inzetten zijn:

- Eigen nieuwsbrief
- Weekblad Gilze Rijen
- Website dorpsbelang (en hun nieuwsbrief)
- Website Energie Gilze Rijen
- Nieuwsbrief EGR
- Website gemeente Gilze en Rijen
- Hallo Gilze Rijen
- Dagbladen
- 't Varia
- Social Media (Facebook, Instagram, Twitter)
- SVM (Senioren Vereniging Molenschot)

- Tekstkar (platte kar met digitaal tekstbord)
- Overig zoals billboards, posters, ... lesbrieven op school...

7 Procesbewaking en bijsturing

Binnen het traject dat doorlopen wordt binnen het projectteam en/of de verschillende projectgroepen, vinden op reguliere basis evaluatiemomenten plaats. Er kunnen beslissingen genomen worden over bijsturing van het project.

De klantreis wordt gemonitord. Als een klant lang in een bepaalde coupé verblijft, wordt contact opgenomen. Wanneer de klantreis is doorlopen tot en met het eindstation, worden de resultaten geëvalueerd. De evaluatie wordt gedaan door de energiecoaches en vindt plaats op zowel product- als procesniveau. Er kunnen elementen naar voren komen, die vragen om bijsturing in het project. Dit kunnen zaken zijn waar deelnemende woningeigenaren ontevreden over waren, of het kunnen verbeterpunten zijn.

Er zal ook bijgehouden worden of er concreet stappen worden gemaakt richting een energieneutrale wijk. Zodoende kan het proces van verduurzaming gevolgd worden.

De resultaten en deelresultaten uit Molenschot zullen gedeeld worden met de Universiteit van Tilburg en met de andere wijken. Zodoende kan er bijgestuurd worden als er gedurende het project nieuwe inzichten ontstaan. Dit zal deels via de periodieke intervisiebijeenkomsten tot stand komen, maar ook door direct contact met andere projectleiders en met de UvT.

Tot slot zal ook gezamenlijk opgetrokken worden met de ontwikkelingen rond de warmteplannen voor de andere wijken in de gemeente. Dit moet uiteindelijk leiden tot resultaten vanuit SMILE die direct te vertalen zijn naar het warmteplan voor de wijk Molenschot. Net als in de andere wijken, leveren de bewoners zelf hun bijdrage hierin.

8 Tijdsplanning

8.1 Planning

Het volledige project wordt uitgevoerd van 2018 tot en met juni 2020. Dit werkplan kan gezien worden als de start van het project en zodoende ziet de planning er als volgt uit.

Tot en met december 2018:

- Keuze voor Molenschot en draagvlak vanuit de wijk
- Formeren werkgroep vanuit dorpsbelang Molenschot
- Voorstellen en kennismaken projectleider

Januari tot april 2019:

- Opzetten organisatiestructuur en benaderen partners
- Inventariseren van mogelijkheden
- Verkenning naar behoeftes en visie vanuit de projectgroep
- Opstellen werkplan SMILE Molenschot
- Goedkeuring op werkplan

April 2019 tot en met juni 2020:

Uitvoeren van het plan, waaronder:

- April en mei 2019: Verder in kaart brengen van de nul-situatie
- April 2019 tot december 2019: Activiteiten gericht op bewustwording
- Juni 2019 tot april 2020: Advies en nadere vormgeving van de klantreis
- November 2019 tot en met juni 2020: Begeleiding bij offerte, uitvoering en waar al van toepassing, nazorg
- Mei en juni 2020: Evalueren activiteiten en inspireren

Doorlopend worden de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Nadere planontwikkeling en uitwerken van de menukaart (doorlopend)
- Terugkoppeling, intervisie en bijsturing
- Eindevaluatie en formuleren input voor warmteplan Molenschot

9 Resultaten van het project

Een wijk in zijn geheel energieneutraal maken zal niet lukken in 1,5 jaar. Desalniettemin willen we in dit project wel een aantal belangrijke resultaten behalen. De belangrijkste resultaten die we willen behalen zijn:

Algemeen:

- Een aanpak waarmee de inwoners van de wijk in 'beweging' komen en aan de slag gaan met de verduurzaming van de eigen woning.
- Een schetsplan waarmee Molenschot van voldoende duurzame energie kan worden voorzien, het energieneutraal kan worden en de inwoners comfortabel kunnen wonen.
- Basisopzet en input voor een warmteplan, dat aansluit bij warmteplannen van andere wijken

Concreet:

- Er wordt minimaal één collectieve voorziening gerealiseerd (bijv. een Postcoderooszonnedak)
- Minimaal 20% van de inwoners (bekeken per gezin) hebben tijdens de projectperiode concreet advies ingewonnen, of reeds één of meerdere maatregelen getroffen die een duidelijke bijdrage leveren aan het energie neutraler maken van hun woning en van Molenschot.
- Er zijn minimaal 2 energiecoaches opgeleid, zodat de wijk ook na 2020 geheel zelfstandig verder kan.